

Beste lezer,

Het Klimaatonderzoek Initiatief Nederland (KIN) vertegenwoordigt een brede beweging van maatschappelijke partijen en de wetenschap. Wetenschappelijk onderzoek en praktijk brengen we bij elkaar om samen de uitdagingen van klimaatverandering aan te gaan en bij te dragen aan de systeemtransities die hiervoor nodig zijn. Vanuit deze rol denken we graag mee over de uitwerking van het Klimaatplan 2025-2035. In dit document lichten wij de onderwerpen uit het plan uit waarvan wij denken dat verdere toelichting, uitwerking en/of wetenschappelijke onderbouwing behoeven.

Een ambitieus Klimaatplan 2025-2035

Wij waarderen dat dit Klimaatplan de ambitie om in 2050 klimaatneutraal te zijn met een zeer breed palet aan maatregelen onderbouwt. Wij zien graag dat de genoemde ambitie van 90% reductie in 2040 ook wettelijk vastgelegd wordt: daarmee laat de regering zien dat ze ook deze ambitie serieus neemt. Het valt ons in positieve zin op dat er aandacht is voor de potentie van maatschappelijke initiatieven van onderop: deze zijn enorm belangrijk voor de noodzakelijke transitie! Een concrete invulling van hoe klimaatbeleid dergelijke initiatieven gaat ondersteunen, is nog nodig om dit soort initiatieven voedingsbodem te geven en ruimte om zich verder te ontwikkelen. Het KIN denkt graag mee hoe dit op een goede manier kan worden vormgegeven. Wat ons eveneens opvalt is dat het belang van rechtvaardigheid in dit plan serieus wordt genomen en wij zien dat procedurele rechtvaardigheid een duidelijke rol speelt bij de totstandkoming van het Klimaatplan 2025-2035. De open consultatieronde, inclusief het in behandeling nemen van deze reactie, en het begrijpelijke taalgebruik juichen wij zeer toe. Het is daarnaast goed om te zien dat het advies van PBL betreffende systeemaanpak gehoord wordt en dat er een poging is gedaan om verbinding tussen sectoren en transitie in kaart te brengen. Tegelijkertijd zijn er vanuit een systeemperspectief een aantal koppelkansen die onderbelicht blijven in het huidige klimaatplan. We lichten dit later in dit document toe.

Systeemtransitie

Het KIN zet vraagtekens bij de manier waarop het Klimaatplan schetst klimaatneutraliteit in 2050 na te streven. Het is evident dat klimaatneutraliteit alleen mogelijk is door belangrijke systemische veranderingen door te voeren, zoals het afbouwen van het gebruik van fossiele brandstoffen waarop activiteiten onze huidige samenleving zijn gebaseerd. Dit is ook één van de adviezen vanuit het meest recente IPCC rapport. Bij dergelijke ingrijpende (systeem)transities hoort een wezenlijke andere manier van denken, doen en organiseren in de cultuur, structuur en praktijk van een samenleving. We ontkomen er niet aan praktijken, verdienmodellen en bedrijven die niet passen in het toekomstbeeld die we voor ogen hebben af te bouwen, en actieve ondersteuning te bieden aan nieuwe manieren van denken en doen die dat juist verdienen. In dit Klimaatplan ligt de nadruk op het optimaliseren en daarmee behouden van bestaande, niet-duurzame praktijken. Het plan vertrouwt op een grote rol voor innovatie en groene groei om emissies te reduceren richting een klimaatneutraal 2050. De wetenschappelijke onderbouwing dat deze strategie kan slagen ontbreekt echter grotendeels. Het plan ziet daadwerkelijke afbouw en het stoppen van sterk vervuilende activiteiten, –in onze ogen essentieel voor de benodigde systeemtransitie–, als een onconventionele maatregel die pas verkend hoeft te worden als de klimaatdoelen uit beeld raken. Deze tijd vraagt echter om het maken van keuzes die perspectief bieden voor duurzame industrie en bedrijvigheid ten behoeve van ons toekomstig verdienvermogen, maar ook voor de af te bouwen vervuilende sectoren. Wij pleiten er dan ook sterk voor hierover in het Klimaatplan heldere keuzes op te nemen.

Het huidige Klimaatplan vermeldt het inzicht dat voortkomt uit de evaluatie sinds het vorige Klimaatplan dat de afstand tussen klimaatbeleid en samenleving wordt vergroot door een te grote nadruk op technische veranderingen. En dat het klimaatbeleid dichterbij de leef- en belevingswereld van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties moet komen te staan. Wij raden aan om opvolging te geven aan dit advies. In het Klimaatplan ligt nu veel nadruk op de wettelijke verplichtingen vanuit de EU. Deze zijn belangrijk en relevant, maar door de focus op regelgeving mist het plan kansen om de onderliggende beweegredenen concreet te maken voor lezers. Deze redenen om volop in te zetten op transitie gaan verder dan alleen reductie van CO₂-emissies. Ze raken aan sociale en ecologische disruptie en grenzen stellen aan groei. Een dergelijke transitie gaat niet alleen gepaard met het afbouwen van sterk vervuilende activiteiten maar ook met het opbouwen van gewenste praktijken en (financiële) systemen. Door dit soort klimaattransities in gang te zetten, werken we samen toe naar een betere leefwereld voor iedereen. In het Klimaatplan 2025-2035 wordt het toekomstbeeld van deze leefwereld slechts oppervlakkig beschreven. Het Klimaatplan zou meer nadruk kunnen leggen op de ongewenste scenario's die wij kunnen vermijden door te kiezen voor een klimaatneutrale en klimaatbestendige samenleving en voor de positieve effecten die deze transities zullen hebben op onze samenleving (structuur, cultuur, praktijk). Wij adviseren om in het Klimaatplan concrete voorbeelden te gebruiken die raken aan de leefwereld van mensen.

Wetenschappelijke onderbouwing

Als Klimaatonderzoek Initiatief Nederland staan wij voor het verbinden van de wetenschap en de samenleving. Daarom hebben wij extra aandacht gegeven aan de wetenschappelijke onderbouwing van het Klimaatplan. Wij juichen toe dat er zorgvuldig gerefereerd wordt aan hoe emissiereductie (of de afwezigheid daarvan) resulteert in verschillende klimaatscenario's. We pleiten voor een sterkere aanwezigheid van de verbinding met aangrenzende wetenschappelijke disciplines, zoals ecologie, economie, psychologie, en gezondheid op het gebied van klimaat en duurzaamheid. Ook zien wij vooral zeespiegelstijging terugkomen als voornaamste gevolg van klimaatverandering in Nederland, terwijl de toenemende droogte in de zomer, de veranderende hoeveelheid neerslag in de winter en de zoetwaterproblematiek die dit tot gevolg heeft, minstens evenveel aandacht verdienen. Voor de hand liggende connecties tussen het Klimaatplan en het Delta programma worden niet belicht, terwijl het van groot belang is om in de uitwerking van maatregelen te zoeken naar koppelkansen tussen adaptatie en mitigatie. De aanname dat groene groei en technologische innovatie ons een klimaatneutraal 2050 brengt heeft de overhand, terwijl daarvoor nog onvoldoende wetenschappelijke onderbouwing bestaat. Vanuit het KIN bieden wij graag onze hulp aan bij het (doen) ontwikkelen van nieuwe kennis om te komen tot een Klimaatplan met een stevigere wetenschappelijke onderbouwing.

Het KIN acht een serieuze reflectie op het gevoerde beleid van de afgelopen jaren noodzakelijk. Een analyse van de krachten die klimaatbeleid tegenwerken kan inzichtelijk zijn voor de uitwerking van toekomstig beleid. Waarom liep het tot nu toe anders dan verwacht, en hoe effectief zijn de maatregelen die al genomen zijn en nog genomen moeten worden? In het Klimaatplan zelf staat dat aanzienlijke aanscherping van het beleid nodig is om de klimaatdoelen te halen. Pas als doelen uit beeld raken zullen er volgens het Klimaatplan alternatieve scenario's worden verkend met onconventionele maatregelen. Volgens het meest recente PBL rapport raken die doelen al uit beeld. Daarom raden wij aan de verkenning van deze scenario's als noodzakelijk in te zien. Een verkenning die door verschillende sectoren en wetenschappelijke disciplines overigens al wordt gedaan en niet als iets onconventioneels hoeft worden gezien, maar iets waardoor de potentie van transitie beter benut kan worden: er liggen veel kansen voor Nederland en ons toekomstig verdienvermogen. Ook bij het ontwikkelen van nieuwe manieren om alle kennis en expertise in de samenleving en

wetenschap samen te brengen richting deze scenario's en bijbehorende maatregelen kan het KIN een rol spelen.

Koolstofverwijdering

Er wordt in het Klimaatplan sterk ingezet op koolstofverwijdering. Hoewel het KIN inziet dat koolstofverwijdering een optie is om rest-emissies te compenseren om klimaatneutraal te worden zijn wij het eens met de WKR dat terughoudendheid gepast is. Het is goed beleid te formuleren, maar de realiteit is dat de huidige technologieën nog in de kinderschoenen staan en dat er nog veel onbekend is over de effectiviteit, de betrouwbaarheid op lange termijn en over de schaalbaarheid van de verschillende koolstofverwijderingstechnieken. Het KIN start daarom in het voorjaar met de ontwikkeling van een kennisprogramma rondom koolstofverwijdering, samen met de belangrijkste kennisinstellingen die zich bezighouden met dit onderwerp. Wij onderschrijven ook het advies van wetenschappers in een eerdere consultatieronde dat rest-emissies moeten worden gedefinieerd en het advies van de WKR dat er een vooraf bepaalde limiet dient te komen op koolstofverwijdering. Deze adviezen zijn al gedeeld met de opstellers van het Klimaatplan maar zien wij nog niet terugkomen. Als er daadwerkelijk op ingezet wordt om koolstofverwijdering te realiseren, is het van groot belang dat er ook voldoende financiële middelen gaan naar kennisontwikkeling over deze nieuwe technologieën, en – dit kan niet voldoende benadrukt worden – dat deze middelen voor koolstofverwijdering niet ten koste gaan van middelen geoormerkt voor emissiereductie en mitigatiemaatregelen.

Koppelkansen

Het KIN ziet in dit Klimaatplan een aanzet om klimaatneutraal te zijn in 2050. Vanuit een systeemperspectief op transities is het cruciaal om de verbinding te zoeken tussen sectoren onderling. Een eerste belangrijke koppelkans is die met klimaatbestendigheid en bijbehorende klimaatadaptatie. Er wordt in het Klimaatplan wel verwezen naar klimaatadaptatiebeleid en de nationale klimaatadaptatiestrategie, maar deze worden nu te veel als losse onderdelen gezien. Terwijl hier juist de kansen en belemmeringen zitten die uitgelicht zouden moeten worden in een Klimaatplan. Ten tweede wordt in het Klimaatplan nadrukkelijk beschreven dat meer dan de helft van de burgers al aanpassingen aan het gedrag doet of bereid is die te doen om duurzamer te leven. Wij adviseren om gedragsverandering te stimuleren en te normaliseren door het formuleren van doelen en beleid op dit onderwerp. Ten derde wijst het KIN erop dat gezondheid een belangrijk onderwerp is voor onze samenleving en dat klimaat hier een overduidelijke rol in speelt. De negatieve effecten van klimaatverandering op de gezondheid worden in het Klimaatplan enigszins uitgelicht, maar welke positieve gevolgen klimaatbeleid kan bewerkstelligen op de gezondheid van Nederland verdient meer aandacht. Dit kan het draagvlak voor klimaatbeleid flink vergroten. Als laatste zien wij dat de agrarische sector bestaat uit een groeiende groep boeren die streeft richting natuur-inclusieve en regeneratieve landbouw. Er is in deze sector recent al zoveel in gang gezet, dat het noodzakelijk is om beleid te formuleren over het doorpakken van deze transitie; door het uitbreiden van deze groep, het verder reduceren van emissies in de landbouw en het in kaart brengen van de lokale koolstofkringloop. Dergelijk beleid heeft ook een aantoonbaar positief effect op andere urgente problematiek (stikstof, biodiversiteit). Ook in deze sector is klimaatbeleid niet alleen nodig vanuit een juridisch oogpunt. Het is onhoudbaar om de bodem op dezelfde wijze te bewerken als dat wij in de laatste decennia hebben gedaan.

Rechtvaardigheid

Rechtvaardigheid in transities is een randvoorwaarde, niet een op zichzelf staand thema. Het is goed om te zien hoe de adviezen van onder andere het Nationaal Klimaatplatform in acht zijn genomen bij

de totstandkoming van het Klimaatplan. Op dit moment wordt klimaatrechtvaardigheid primair vertaald richting lage inkomens en procedurele rechtvaardigheid, maar er ontbreekt nog een visie over wat een rechtvaardige samenleving en toekomst betekent vanuit het perspectief van de overheid. Het ontwikkelen van zo'n onderbouwende visie maakt het mogelijk te verkennen wat wij als samenleving verstaan onder een rechtvaardige toekomst, ook vanuit intergenerationele rechtvaardigheid en het opkomen voor mensenrechten, en niet-mensenrechten.

Uitwerking en onderbouwing Klimaatplan 2025-2035

Wij zijn benieuwd naar de uitwerkingen van beleid richting de geschetste toekomstscenario's. Het is voor ons op basis van dit Klimaatplan niet altijd duidelijk hoe we daar gaan komen. Wij zouden daarom in het Klimaatplan graag meer zien over de uitwerking en handhaving van beleid en daar is de tot nu toe ontbrekende impact-analyse van groot belang. Wij zien ook een duidelijke noodzaak voor het formuleren van beleid op afbouw (van vervuilende praktijken) en opbouw (van gewenste praktijken), in combinatie met het tot nu toe geformuleerde beleid op ombouw. De monitoring van de effectiviteit van geformuleerd beleid zou erbij gediend zijn wanneer dat onderzocht wordt vanuit de volle breedte van het wetenschappelijke spectrum. Dat betekent onder andere dat deze monitoring niet alleen focust op kwantitatieve emissiereductie, maar ook kwalitatieve effecten op brede welvaart en welzijn identificeert en evalueert.

Wij bieden graag onze hulp aan bij het de nadere uitwerking van het Klimaatplan 2025-2035. Het KIN kan helpen bij de totstandkoming van een solide een wetenschappelijke onderbouwing van het Klimaatplan en de uitwerking daarvan richting beleid dat de nodige maatschappelijke transities ondersteunt. Graag lichten wij onze reactie toe in een inhoudelijk vervolgesprek.